Tryb zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego, prowadzonego w kierunku popełnienia przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego oraz prywatnego

Kodeks karny wyróżnia grupy przestępstw, przyjmując jako kryterium tryb ich ścigania. Odmienna jest zatem procedura postępowania, opisana w kodeksie postępowania karnego, w zależności od tego, czy mamy do czynienia z tzw. przestępstwem publicznoskargowym, czy przestępstwem prywatnoskargowym. Większość czynów przewidzianych w kodeksie karnym należy do tej pierwszej grupy. Postępowanie w sprawie przestępstwa publicznoskargowego jest wszczynane i prowadzone przez organy ścigania (policję lub prokuraturę). Jeśli organy te dowiedzą się o tym, że takie przestępstwo zostało popełnione (np. z zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa lub też dokonają takich ustaleń w toku tzw. czynności operacyjno - rozpoznawczych), same wszczynają postępowanie, zbierają dowody oraz składają i popierają akt oskarżenia przed sądem. Jest to więc postępowanie prowadzone „z urzędu", przez wyznaczone do tego organy ścigania. Całkowicie odmienny jest zaś tryb postępowania, przewidziany dla tzw. przestępstw prywatnoskargowych. Określenie przestępstwa jako prywatnoskargowego musi wyraźnie wynikać z treści przepisu kodeksu karnego (i tak jest np. w przypadku art. 212 k.k. – przestępstwo zniesławienia, art. 216 k.k.- zniewaga, art. 217 k.k. – naruszenie nietykalności cielesnej, art. 157 k.k. – lekkie uszkodzenie ciała). W przypadku tej kategorii przestępstw, co do zasady, nie toczy się postępowanie przygotowawcze. Jeżeli w toku postępowania przygotowawczego organy ścigania dojdą do wniosku, iż czyn, którego postępowanie dotyczy, stanowi przestępstwo prywatnoskargowe, takie postępowanie zostanie umorzone. W wyjątkowych wypadkach, natomiast, prokurator może wszcząć lub wstąpić do postępowania prywatnoskargowego, jeżeli wymaga tego interes społeczny. Co do zasady, jednak, wszczęcie postępowania prywatnoskargowego następuje tylko na skutek skargi osoby pokrzywdzonej, która to skarga przybiera formę prywatnego aktu oskarżenia.

Przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego, jako pewnego rodzaju wyjątek w kodeksie karnym, są więc objęte odrębną procedurą postępowania (art. 485 – 499 k.p.k.) od procedury obowiązującej wobec dominujących w k.k. przestępstw publicznoskargowych i taki podział, co do zasady, jest przejrzysty i nie budzi większych wątpliwości.

Warto jednak zwrócić uwagę na obszar, w którym łączy się postępowanie dotyczące obu ww. typów przestępstw, a z taką sytuacją możemy mieć do czynienia na etapie postępowania przygotowawczego, prowadzonego przez prokuraturę lub inny powołany do tego organ. Postępowanie takie może bowiem, jak już

wspomniano powyżej, toczyć się zarówno w odniesieniu do czynów, ściganych z oskarżenia publicznego, jak i czynów o charakterze prywatnoskargowym. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na szczególną sytuację, z jaką mamy do czynienia, gdy organ ścigania odmawia wszczęcia, bądź umarza postępowanie, które odnosi się do przestępstw z obu opisanych powyżej kategorii.

Jak wiadomo, art. 306 k.p.k. przyznaje stronom możliwość złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu prowadzonego śledztwa. Postanowienie takie, wraz z uzasadnieniem, organ prowadzący śledztwo lub dochodzenie ma obowiązek doręczyć zainteresowanym stronom, a te, w ciągu 7 dni, mogą to postanowienie zaskarżyć. Istnieje wówczas możliwość doprowadzenia do uchylenia, w całości lub w części, zaskarżonego postanowienia, którego konsekwencją jest, co do zasady, ponowne przeprowadzenie postępowania przygotowawczego przez organ, którego decyzję zaskarżono.

Należy przy tym zauważyć, że kodeks postępowania karnego przewiduje w takim przypadku inny tryb odwoławczy dla przestępstw publicznoskargowych, inny zaś dla prywatnoskargowych. Art. 465 § 2 k.p.k. wskazuje, iż na postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, zaś § 2a tego artykułu przewiduje, iż w sprawach z oskarżenia prywatnego zażalenie na postanowienie prokuratora (o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego) rozpoznaje prokurator nadrzędny, jeżeli postanowienie zapadło z uwagi na brak interesu społecznego w ściganiu z urzędu sprawcy.

Jeżeli zatem, a z taką sytuacją mamy do czynienia najczęściej, prokurator wydał jedno postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego, zarówno w odniesieniu do wypełnienia znamion czynu ściganego z oskarżenia publicznego, jak i czynu ściganego z oskarżenia prywatnego, z uwagi na brak interesu społecznego, postępowanie odwoławcze będzie wymagało od stron zastosowania obu przewidzianych trybów. W zakresie, w jakim postanowienie prokuratury dotyczy przesłanek prowadzenia postępowania w kierunku możliwości popełnienia przestępstwa publicznoskargowego, zażalenie musi być skierowane do sądu, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby sprawa wpłynęła do sądu z aktem oskarżenia. W zakresie, natomiast, w jakim nie stwierdzono istnienia w sprawie interesu społecznego, przemawiającego za ściganiem przestępstwa prywatnoskargowego z urzędu, właściwym organem odwoławczym będzie prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał zaskarżane postanowienie.

Zuzanna Sasiak

Aplikant radcowski